

MANTIKSAL İDEALİST YAKLAŞIMLARI DOĞRULTUSUNDA MARBURG OKULU'NUN PLATON VE ARİSTOTELES KARŞILAŞTIRILMASI

Mehmet Eren GEDİKLİ*

ÖZ

Yeni-Kantçı Marburg Okulu geleneksel Platon yorumlarının aksine Platon'u kendi felsefe ve bilim tarihi anlayışları çerçevesinde Kant'ın ve onun transendental felsefesinin öncüsü hatta tüm mantıksal idealist felsefenin kurucusu olarak görür. Bu doğrultuda Okul'un en önemli Antik Felsefe tarihi yorumcularının başında gelen Natorp'un Aristoteles ile Platon karşılaştırması tümüyle geleneksel karşılaştırmaların ötesine uzanır. Natorp'a göre bu yeni karşılaştırma büyük oranda Kant'ın eleştirel felsefesinin doğuşu sayesinde Platon'un doğru yorumlanabilmesine dayanır ve ona göre bu kez karşılaştırma Aristoteles'in Platon yorumları doğrultusunda değil Platon'un geleneksel (Platon öncesi) Antik Yunan düşüncesine karşı ortaya koyduğu tümüyle yeni 'eleştirel yaklaşım' tarzının Aristoteles tarafından doğru anlaşılıp anlaşılmadığı üzerinden şekillenmelidir. Bu nedenle karşılaştırmanın merkezine geleneksel yorumlarda olduğu gibi her iki düşünürün ontolojik/metafiziksel görüş ayrılıkları değil 'dogmatik'-eleştirel' ve/ya 'ontoloji temelli'-epistemoloji temelli' felsefi yaklaşım tarzlarının farklılıkları oturur ve böylece klasik karşılaştırmaların oldukça ötesinde yeni bir karşılaştırma biçimi ortaya çıkar. Bu doğrultuda makale boyunca Natorp özelinde ancak genel olarak Okul'un düşüncesini de yansıtır bir şekilde ortaya çıkan bu 'yeni' karşılaştırma biçiminin temel tezleri gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mantıksal İdealizm, Marburg Okulu, Transendental, Platon, Aristoteles, İdea, Töz, Eleştirel, Dogmatik

COMPARING THE PLATO AND ARISTOTLE OF THE MARBURG SCHOOL IN LINE WITH THE LOGICAL IDEALIST APPROACHES

ABSTRACT

Unlike traditional Plato's interpretations, the Neo-Kantian Marburg School thinks to Plato as the predecessor of Kant and him transcendental philosophy even the founder of all logical idealist philosophy, due to their own understanding the history of philosophy and science. Accordingly, Natorp, who is one of the School's most important interpreters of the History of Ancient philosophy, compares Aristotle with Plato completely goes beyond traditional comparisons. According to Natorp, this new comparison is generally based on the correct interpretation of Plato, which is possible thanks to the birth of Kant's critical philosophy and for Natorp the comparison is not shaped by Aristotle's interpretations of Plato but on the basis of whether Aristotle correctly grasped Plato's completely new "critical approach" against traditional (pre-Plato) the Ancient Greek thought. For this reason, the differences of 'dogmatic'-critical' and/or 'ontology-based'-epistemology-based' philosophical approaches are put at the center of the comparison, not the ontological / metaphysical differences of both thinkers as in traditional interpretations and thus a new form of comparison emerges far beyond classical comparisons. In this way, throughout the article, the main theses of 'new' style of comparison, which emerged in a way that reflects the thought of the school in general, but in particular for Natorp, has been tried to be revealed.

Keywords: Logical Idealism, Marburg School, Transcendental, Plato, Aristotle, Idea, Substance, Critical, Dogmatic

* Ankara Üniversitesi Sistemantik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı Doktora Programı; erengedikli@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6036-6683

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2021 Bahar, sayı: 31, ss. 71-96

Makalenin geliş tarihi: 25.02.2021

Makalenin kabul tarihi: 21.04.2021

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Spring 2021, issue: 31, pp.: 71-96

Submission Date: 25 February 2021

Approval Date: 24 April 2021

ISSN 2618-5784

Giriş

Platon ve Aristoteles'in felsefi yaklaşımları arasında yüzyıllardan beri çeşitli karşılaştırmalar zaman zaman düşünceleri arasındaki karşıtlıkları ortaya koymak zaman zaman ise düşünceleri arasında bir uzlaşma sağlamak amacıyla yapılmıştır. Ancak bilhassa yapılan karşılaştırmalarda hâkim eğilim büyük oranda Aristoteles'in eleştirileri ve 'şahitliği'nin¹ etkisi altında Platon'un felsefesi düşüncelerinin metafiziksel/ontolojik olduğu yönündedir. Diğer bir ifade ile Platon düşüncesi büyük oranda "Aristoteles'in Platon'u" üzerinden yorumlanmış ve her iki düşünürün karşılaştırılması Aristoteles'in "Metafizik" şeklinde isimlendirilen eseri içinde sunulan metafiziksel ya da ontolojik bakımdan düalist bir yaklaşım benimseyen bu bağlamda 'ayrı' tözsel idealar 'dünyası' kabul eden bir Platon üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bunun tabii bir sonucu olarak Platon'a yapılan olumlu ya da olumsuz eleştiriler de tam olarak benimsenmiş olan 'Platon' yorumu çerçevesinde ortaya çıkmış ve karşılaştırmaların ruhu ya da özü 'benimsenen Platon'a atıfla ortaya çıkmıştır. Makalede konu edilen Marburg Okulu ve esas olarak Paul Natorp (1854-1924) ise geleneksel Platon-Aristoteles karşılaştırmalarının oldukça dışında 'ekstrem', 'nev-i şahsına münhasır' bir yaklaşım ile en başta Platon'u tümüyle geleneksel Platon yorumlarından farklı bir biçimde yorumlayarak Aristoteles ile karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmaların temelini iki ayak üzerinde durduğu söylenebilir. Bunlar; Natorp'un 'anti-realist' ve büyük oranda Kantçı (belki de daha doğru bir ifade ile Yeni-Kantçı) Platon yorumu ve Marburg Okulu'nun 'mantıksal idealist' ya da 'transendental' felsefe/bilim tarihi anlayışıdır. Bu nedenle bu oldukça 'farklı' Platon ve Aristoteles karşılaştırmasına geçmeden evvel Marburg Okulu'nun felsefe anlayışına ve bu doğrultuda gerçekleştirdikleri felsefe ve bilim tarihi okumalarının ana fikrine ardından genel olarak Okul'un bilhassa Natorp üzerinden Platon'u 'anti-realist' yorumlayış biçiminin ana hatlarına kısaca değinmek ve nihayetinde ortaya çıkan tablo doğrultusunda Platon ve Aristoteles karşılaştırmasına geçiş yapmak yerinde olacaktır.

Marburg Okulu'nun Felsefe ve Felsefe/Bilim Tarihi Anlayışı

Marburg Okulu felsefe tarihinde Yeni-Kantçı okullar arasında yer aldığı için hiç kuşkusuz Okul'un felsefe anlayışı tümüyle Kant'ın etkisi altında bilhassa Kant'ın transendental metodunun etkisi altındadır. Buna göre Marburg Okulu'nun kurucusu olan Hermann Cohen (1842-1918) ve onun öğrencisi olan Natorp'a göre felsefe tümüyle mantıksal idealizm ile veya tümüyle eş anlamı olarak transendental metot ile özdeştir. Okul'un felsefe anlayışı Kant'ın üç kritiğine koşut olarak teorik bakımdan bilimsel gerçekliklerin; pratik bakımdan sosyal düzenin; estetik bakımdan sanatsal yaratımların içinde yer alan 'yasaların', 'formların' ortaya çıkarılması üzerine kuruludur. Ancak hiç kuşkusuz bu ortaya çıkarılma süreci zaten hali hazırda bilimler tarafından

¹ Aristoteles'in şahitliği Platon'un "yazılmamış öğretileri" (ἀγραφα δόγματα) ile sınırlı olarak düşünülmemelidir.

üretmiş yasaların toplanması bakımından değil tüm bu sahalarda ortaya çıkan bilgilerin altında yatan transendental yapıların² ortaya dökülmesi şeklindedir. Buna göre Okul'un felsefesini benimseyen bir düşünürün öncelikle yapması gereken, gerek geçmişte gerekse günümüzde ortaya çıkmış bilimde, sanatta ve toplumda üretilmiş en yüksek kuramların transendental temellerini (tümüyle mantıksal, epistemolojik ya da transendental yasalar olarak) eş deyişle 'ürünlerin' apriori yönlerini ortaya çıkarmaktır. Okul'un bu noktada referans aldığı, kendisine rehber edindiği çalışmaların başında Newton'un "Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri" (1687), Kant'ın "Saf Aklın Eleştirisi" (1781), "Prolegomena" (1783) ve "Doğa Biliminin Metafiziksel Temelleri" (1786) adlı eserleri gelir. Okul'un bu eserleri kendisine rehber edinmesinin başlıca nedeni Kant'ın bu eserlerde³ saf düşüncenin fiziksel dünyanın anlaşılmasında oynadığı 'etkin rolü' ortaya koymasıdır. Diğer bir ifade ile Kant'ın bu eserlerdeki temel amaçlarından birisi 'düşüncenin' kendinde sahip olduğu deneyim kuran apriori kavramlarını, saf doğa yasalarını ortaya çıkarmaktır ve bu amaç Marburg Okulu'nun felsefe ve bilim tarihi kavrayışlarının tam bir prototipi anlamına gelmektedir. Keza Newton fiziği de içerdiği doğa yasaları fikri ile Okul'a göre

² Marburg Okulu'nun kesin bilimlerde ortaya çıktığını düşündüğü 'transendental kavramlara' verdiği en kült örnek 'infinitezimal' ya da 'sonsuz küçüklükler' kavramıdır. Cohen tarafından detaylı bir analize tabi tutulan matematiksel terim matematiksel yöntemin doğa bilimlerindeki kullanımına işaret etmekle beraber Cohen'in üzerinde durduğu nokta, epistemolojik bakımdan düşüncenin deneyim alanı içinde kazanılmamış bilgiler aracılığıyla gerçekliği 'belirleme', 'üretme', inşa etme' gücüne yaptığı atıf nedeniyledir. Infinitezimal metot içinde ortaya çıkan sonsuz küçüklük kavramı ya da sonsuz bölünebilirlik kavramı ve hesaplamaları Cohen'e göre deneyimin verilmiş bilgiler toplamı olarak görülmemesi gerektiğini gösterir. Ona göre infinitezimal metodun göstermiş olduğu gibi deneyim verili olandan daha ziyade düşüncenin kurucu, oluşturu gücüne tabidir ki düşünce bunu verilenin analizine dayalı olarak değil kendi transendental yapısından (düşüncenin tüm apriori yönünü ortaya koyması bakımından) çıkan saf kavramlar, yargılar ve yasalar aracılığıyla gerçekleştirir. Makalenin kapsamı içinde konunun önemini belirleyen nokta ise Cohen ve Natorp'un sonsuz küçüklük kavramı vb. gibi deneyim kurucu apriori kavramların ilk kez Platon tarafından ideaların keşfedilmesi yoluyla ortaya konulduğunu düşünmeleridir ki bu aynı zamanda Okul'un yorumuna göre Platon'un idealar teorisinin Kant'ın transendental düşüncesinin öncülü olduğu anlamına da gelir. Mormann, Thomas, Katz, Mikhail, *Infinitesimals as an Issue of Neo-Kantian Philosophy of Science*, The Journal of the International Society for the History of Philosophy of Science, Vol. 3, No. 2 (Fall), (pp. 236-280): 2013, s.253-256, 268-270; Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 464-467

³ Özellikle Kant'ın "Saf Aklın Eleştirisi" adlı eserinin "İlkelerin Analitiği" bölümünde ve "Doğa Biliminin Metafiziksel Temelleri" adlı eserinin tamamında Kant'ın, Newton'un fizik kanunlarının aklın apriori yapısına nasıl dayandığını ve yasaların zorunluluğunun asıl sebebinin bu noktadan kaynaklandığını gösterme çabası Okul'un kendi felsefe ve bilim anlayışlarını geliştirmesinde önemli rol oynar. Bu eserlerin yanı sıra Prolegomena'da Kant'ın saf bilimler (saf matematik, saf doğa bilimi ve metafizik) nasıl mümkündür sorusunu temel gündem maddesi olarak ortaya koyması ve bu bilimlerin imkanını transendental bakımdan ele alması etkili olmuştur. Friedman, M., *Kant ve Kesin Bilimler* (Çev. Sibel Şan Öget), Alfa Kitabevi: İstanbul, 2015, s. 194-5, 228-235

düşüncenin deneyim kurucu rolünün fark edilmesinde önemli rol oynar.⁴ Çünkü Okul'a göre ifade edilen felsefi ve bilimsel başarılar düşüncenin 'kendinde' yapısının birer başarısıdır. Ancak belirtmek gerekir ki Okul'a göre Newton ve Kant'ın bu noktada ortaya koymuş olduğu çalışmalar tümüyle Okul'un genel bilim ve felsefe tarihi anlayışı içinde yalnızca bir kesiti ifade eder. Çünkü Okul'un üyelerine göre bilim zamanla evrilir ve sürekli gözlemlerle değişir ancak bilimin ilerleyişi içinde transendental metot ya da saf düşüncenin apriori fonksiyonu sabit olarak kalır. Diğer bir ifade ile mantıksal idealist yaklaşımlarının temeli olan transendental metot baki kalmak kaydı ile bu metodun ortaya çıkardığı yasalar, formlar daimî bir şekilde yenilenebilir yasalar başka yeni yasaların keşfini tetikleyebilir bu yeni yasalar da yine başka başka yasaların keşfine imkân tanıyabilir. Bu bakımdan Marburg Okulu üyelerine göre Kant'ın bilimlerde bulmayı hedeflediği apriori yasalar hiçbir vakit nihayete ermeyecek, tamamlanmayacaktır.⁵

Marburg Okulu'nun temsilcilerine göre felsefeyi sistematik felsefe ve felsefe tarihi şeklinde ayırmak tümüyle yapay hatta tehlikelidir. Çünkü Okul'a göre felsefenin anlamı olarak mantıksal idealizm sistematik bir felsefi yaklaşımı imlemenin yanı sıra bir felsefi-bilimsel tarih okumasını da içerir. Çünkü Okul'a göre mantıksal idealizm kendisini tümüyle felsefe ve bilim tarihinde gerçekleştirilmiş olan 'buluşlar', 'keşifler' aracılığıyla gösterir. Bu nedenle Okul'un felsefe anlayışı her ne kadar Kant'ın eleştirel felsefesi üzerine kurulmuş olsa bile aynı zamanda Kantçı sistematik yaklaşımın felsefe ve bilim tarihi ile harmanlanmış bir şekilde sunuluşunu da içerir. Bu doğrultuda Okul'a göre tüm felsefe ve bilim tarihi mantıksal idealizmin temel amacı olan 'transendental yasaların' diğer bir ifade ile 'tecrübe kuran amasaların' 'keşfedildiği', 'hatırlandığı'⁶ bir sahnedir ki bu nedenden dolayı sistematik felsefe ve felsefe/bilim tarihi bir bütünlük arz eder. İşte bu noktadan itibaren Okul

⁴ Okul'un burada Galileo ve Newton gibi isimleri dikkate almasının başlıca nedeni, Okul'a göre Aristoteles'in doğa kavrayışının nesne odaklı ve ontolojik olmasına karşı Galileo ve Newton'un doğa anlayışının yasa merkezli ve epistemolojik olmasıdır ki bu Okul açısından Galileo ve Newton sayesinde düşüncenin kurucu rolünün fark edilmesi anlamına da gelir. Okul'a göre bunun en önemli örneklerinden birisi eylemsizlik ilkesidir. Buna göre Galileo da Newton da eylemsizlik yasasına gözlem ile ulaşamayacağını farkındadır ancak tüm gözlemleri anlamlı kılma fonksiyonu nedeniyle fiziğin bir kanunu olarak tümüyle teorik bakımdan gerekli olduğu için her iki fizikçi tarafından da kabul edilmiştir. Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 207-211

⁵ Rudolf A. Makkreel (Ed.), Sebastian Luft (Ed.), *Neo-Kantianism in Contemporary Philosophy*, Indiana University Press: 2009, s. 136-141; s.4-7; Staiti, Andrea (ed.), Warren, Nicolas de (ed.), *New approaches to Neo-Kantianism-Cambridge University Press*: 2015, s.39-40, 48-52; Heis, Jeremy; *Neo-Kantianism* <https://plato.stanford.edu/entries/neo-kantianism/index.html> erişim tarihi: 21.02.2021, s. 4-10

⁶ Cohen ve bilhassa Natorp için Platon'da hatırlama (αναμνησις) teorisinin anlamı bilincin kendisinde bulunan 'apriori' kavramları farkına varmasıdır. Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s.76

açısından Platon hayati bir rol oynar. Çünkü Okul'un mantıksal idealist felsefe ve bilim anlayışını yansıtan⁷ilk isim ve hatta mantıksal idealizmin kurucusu olarak kabul ettikleri isim Platon'dur.⁸

Marburg Okulu'nun Platon Yorumunun Ana Ekseni

Okul'un Platon yorumuna görece daha ayrıntılı olarak Platon-Aristoteles karşılaştırılmasının yer aldığı bölümde bilhassa Natorp'un yorumları doğrultusunda yer verilecektir. Ancak öncesinde Okul'un Platon yorumunun oldukça farklı olması nedeniyle Okul'un Platon'un felsefi görüşleri hakkındaki temel iddialarına değinmek yerinde olacaktır. Çünkü Okul'un Platon'a dair yorumlarının temelleri anlaşılmasızın karşılaştırmada yer alan düşünsel farklılıkların anlaşılması oldukça güç hatta karşılaştırma Platon'un bu 'farklı' yorumu nedeniyle anlamsız bulunabilecektir.

⁷ Marburg Okulu'na göre Platon felsefesi kendi mantıksal idealizmlerinin hemen hemen tüm ana tezlerini içinde barındırır. Genel bir bakışla Okul'un kendi temel tezleri ile Platon'un temel tezleri (hiç kuşkusuz Okul'un Platon yorumu çerçevesinde) arasında kurmuş oldukları bağ, köprü şu şekilde özetlenebilir;

1. Transendental metodun/hipotez yönteminin ortaya konuluşu ve tüm gerçekliğin/objenin/varlığın epistemolojik, mantıksal, eleştirel bakımdan idealize edilişi. Platon'un Menon (86e-vd.), Phaidon (99e-106e) ve Parmenides (135b-vd.) diyaloglarındaki hipotez yöntemi ve Sofist (237-vd.), Philebus (14d-18e; 23c-31a) diyaloglarındaki temel yargılar (Sofist diyalogunda) ve yargının kendisi (Philebus Bir-Çok bahsi) aracılığıyla gerçekliğin inşasını gösterme çabası.
2. Felsefenin asıl amacı olarak objektif geçerliliğe sahip yasaların keşfedilmesi. Platon'un tüm diyaloglarına yayılmış bir biçimde 'ideaları' ortaya koyma çabası.
3. Nesnenin verilmişliğinin reddi ve transendental yasaların böylece saf düşüncenin sübjektif psikolojiden bağımsızlığı. Platon'un tüm diyaloglarına yayılmasına karşı özellikle Theaitetos diyalogundaki sansüalist bilgi eleştirisi ve Parmenides diyalogundaki ideaların sübjektif kavramlar olmadığına yönelik 132c pasajındaki ifadeleri.
4. Bilimsel ve felsefi çalışmaların sürekliliği sayesinde düşüncenin apriori yasalarının 'biteviye keşfi'. Platon'un Şölen diyalogunda bilimsel güzelliklere duyulan bitmez aşka yaptığı vurgu (208a-212a) ve Parmenides diyalogunda hipotez yöntemi aracılığıyla gerçekliğin sürekli, devamlı şekilde kuruluşunu, inşasını ortaya koyma girişimi. (Farklı farklı varsayımların temel alınması ve bu varsayımlardan ortaya çıkan sonuçların gösterilmesi yoluyla 135b-vd.) Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s.98-102, 110-9

⁸ Staiti, Andrea (ed.); Warren, Nicolas de (ed.), *New approaches to Neo-Kantianism*-Cambridge University Press: 2015, s.53-4; Kim, Alan, *Plato in Germany (Natorp-Kant-Heidegger)*, Academia Verlag; Germany, 2010, s.93-7; Laks, Andre; *Plato Between Cohen and Natorp* (Trans. Alan Kim), (Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas Postscript*), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2003, s. 453-6

Klasik Platon-Aristoteles karşılaştırmalarının aksine Marburg Okulu'nun ve bilhassa Natorp'un Platon-Aristoteles karşılaştırması hiç kuşkusuz kendi mantıksal idealist yaklaşımları ile ilintili olmakla beraber esasında Platon merkezlidir. Bunun anlamı Cohen ve Natorp için Aristoteles'in Platon felsefesine dair yorumları ya da şahitliği büyük oranda Aristoteles'in Platon'u yanlış anladığı veya anlattığı düşüncesi sebebiyle göz ardı edilmeli ve bu nedenle Platon'u anlama ve yorumlama faaliyeti tümüyle kendi eserleri çerçevesinde gerçekleştirilmelidir.⁹ Diğer bir ifade ile Okul'a göre sağlıklı bir karşılaştırmının ön koşulu Platon'u Platon'dan dinlemektir. Bu uyarının ardından Okul'a göre Platon'un çalışmaları tümüyle kendi mantıksal idealist felsefelerine giriş niteliği taşır ki bu aynı zamanda Kant'ın Platon felsefesine biçmiş olduğu 'dogmatik' ve 'aklın sınırlarını aşan felsefe' rolünün tam aksi istikamette Platon felsefesinin Kant'ın öncülü olarak konumlandırılması anlamına gelir.¹⁰ Özlü bir ifade ile Okul'a göre Kant'ın düşündüğünün aksine Platon felsefesi 'transendent' değil 'transendental' bir felsefedir.¹¹

Okul'un klasik Platon yorumlarına¹² getirdiği temel itirazlar ve kendi Platon yorumlarının temel tezleri şu şekilde özetlenebilir;

- İdealar teorisi ontolojik bir teori değildir ve bu nedenle idealar ontolojik bir teorinin 'ontik' bir hipotezi (ὑπόστασις) değildir. Diğer bir ifade ile idealar tözsel varoluşlar (existence) değildir. Aksine idealar teorisi epistemolojik, mantıksal ya da metodik bakımdan ortaya konmuş bir teordir ve bu nedenle idealar epistemolojik bir teorinin

⁹ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s.58; Politis, Vasilis, *An Introduction to Paul Natorp's Plato's Theory of Ideas* (Natorp, Paul; Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 10-1

¹⁰ Bu bakımdan Cohen ve Natorp'a göre Kant da Platon'u yanlış anlamış ya da en azından geleneksel olarak yorumlamıştır. Ancak Okul'a göre Kant tüm bu 'yanlış' Platon yorumlarına rağmen küçük bir açık kapı bırakarak hermeneutik bir ilke öne sürmüştü ("*Sıradan konuşmada olduğu gibi yazıda da bir yazarın konusu üzerine anlattığı düşünceleri karşılaştırarak onu kendi kendisinin anladığından daha iyi anlamak hiç de olağandışı bir şey değildir*" Kant, I., *Arı Usun Eleştirisi* (Çev.: Aziz Yardımlı), İdea Yayınevi: İstanbul, 2008, s.349-350) ve bu ilke doğrultusunda Platon'un "ılımlı", "yumuşak" (A.g.e. dipnot s.350) bir okumasının mümkün olduğuna işaret etmiştir. İşte Cohen ve Natorp'un düşüncelerini ateşleyen de Kant'ın bu ifadeleri olmuştur. Laks, Andre; *Plato Between Cohen and Natorp* (Trans. Alan Kim), (Natorp, Paul, Plato's Theory of Ideas Postscript), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2003, s. 457-8

¹¹ Kim, Alan (ed.), *Brill's Companion to German Platonism*; Brill: Boston, 2019, s.219-29, 231-4; Laks, Andre; *Plato Between Cohen and Natorp* (Trans. Alan Kim), (Natorp, Paul, Plato's Theory of Ideas Postscript), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2003, s. 467-473; Politis, Vasilis, *An Introduction to Paul Natorp's Plato's Theory of Ideas* (Natorp, Paul; Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 14-5

¹² Cohen ve Natorp'a göre Platon'a atfedilen bu fikirlerin müsebbibinin büyük oranda Aristoteles olduğu akılda tutulmalıdır.

tüm apriori, saf 'belirlenimleri' ya da 'ortaya koyuşları'dır. (Bkz. Phaidon 100b-c)

- Platon varolanları görünüş ve gerçeklik olarak ontolojik/metafiziksel bir ayrıma tabi tutmaz eş deyişle Platon metafiziksel bir düalizmi benimsemez aksine Platon'un görünüş-gerçeklik ayrımı bilginin nesnesinin farklılığı bakımındandır. Buna göre görünüş sonradan duyular aracılığıyla elde edilmiş bilgilere dayalı bilgi nesnesi iken gerçeklik bilincin kendinde hazır bulduğu ve hatırlama ya da kendinin bilincine varma yoluyla farkına varılmış bilgilere dayalı bilgi nesnesidir. (Bkz. Phaidon 78c-84e; Devlet 475c-486a)
- İlk iki düşüncenin tabii bir sonucu olarak idealar 'ayrı' (χωρισμός) bir varoluşa sahip değildir. Diğer bir ifade ile Platon'da 'öte dünya' düşüncesi söz konusu değildir. Aksine ideaların ayrılığı tümüyle epistemolojik bakımdan duysal bilgilerden 'ayrı' olarak kurucu, apriori bilgilerin varlığına işaret etmektedir.¹³ (Bkz. Parmenides 126a-135d)

Okul'a göre Platon'un yorumculuğunda geride bırakılması gereken ve yerine koyulması gereken temel tezler bu şekilde ifade edildikten sonra şimdi Okul'un bilhassa Platon yorumculuğu ile adından söz ettirmiş olan Natorp'un Platon ve Aristoteles'in, genel manada Okul'un felsefe tarihini dogmatik ve eleştirel olarak ayırması doğrultusunda, fikirlerini nasıl karşılaştırdığına geçilebilir. Ayrıntılara giriş yapılmadan evvel şu noktanın altı çizilmelidir ki her ne kadar bu makalede Natorp'un düşünceleri büyük oranda ifade edilmiş olsa bile daha önce belirtildiği gibi Cohen (Natorp'un hocası olduğu göz önünde tutulduğunda) de benzer düşüncelere sahiptir. Ancak tümüyle her bir Platon diyalogunu ayrıntılı ve sistematik bir şekilde yorumlayan ve bunun neticesinde Aristoteles'in görüşleri ile karşılaştıran isim Natorp'tur.¹⁴

Natorp'un Mantıksal İdealist Felsefe Tarihi Yorumu Çerçevesinde Platon ve Aristoteles'in Felsefi Düşüncelerinin Genel bir Karşılaştırması

Natorp'a göre yalnızca Aristoteles değil birçok Platon akademi üyesi de Platon'un idealar öğretisini yanlış anlamıştır. Hatta bu yanlış anlaşılan idealar öğretisi birçok bakımdan geliştirilmeye çalışılmış, binlerce yıl revize edilerek tekrar tekrar felsefi tez¹⁵ olarak ileri sürülmüştür. Ancak başta Kant'ın çabaları

¹³ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s.108-9, 162-9, 189-191, 223-231, 341-5; Laks, Andre; *Plato Between Cohen and Natorp* (Trans. Alan Kim), (Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas Postscript*), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2003, s. 467-473, 476-480; Politis, Vasilis, *Anti-Realist Interpretations of Plato: Paul Natorp*, International Journal of Philosophical Studies Vol.9(1):47-61: 2001, s. 51-60

¹⁴ Laks, Andre; *Plato Between Cohen and Natorp* (Trans. Alan Kim), (Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas Postscript*), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2003, s. 473-4

¹⁵ Örneğin; Platon'un ideaların ontik gerçekliğini savunduğu düşüncesi sebebiyle Orta Çağ felsefesinin en temel tartışmalarından biri olan tümeller tartışmasında Platon

olmak üzere eleştirel bakış açısının dogmatik yaklaşımlardaki eksiklikleri, hataları ortaya çıkarması ile beraber Platon'un felsefi yaklaşımı daha doğru bir şekilde anlaşılabilme imkanına kavuşmuştur. Bu doğrultuda Natorp'a göre Platon ve Aristoteles felsefelerindeki ilk ve en önemli farklılık Platon'un felsefi yaklaşım olarak eleştirel yaklaşımı benimsemiş olmasına karşı Aristoteles'in dogmatik yaklaşımı benimsemesidir. Bu nedenle Natorp'a göre karşılaştırma tümüyle Aristoteles'in Platoncu eleştirel yaklaşıma ne kadar yaklaştığı ya da uzaklaştığı temelinde gerçekleştirilmelidir. Çünkü Natorp için Aristoteles'in felsefi yaklaşımı büyük oranda Platon'un felsefi yaklaşımının getirdiği kazanımların yitirilmesi anlamına gelir. Diğer bir ifade ile Natorp'a göre Platon arkheci, tözcü, ontolojik neden temelli 'klasik' Yunan düşüncesinden kopuşu, ilerlemeyi temsil ederken Aristoteles ise bir o kadar klasik düşünceye dönüşü simgelediği için Platon'un terazine koyularak tartılmalıdır.¹⁶

Natorp'a göre eleştirel ve dogmatik yaklaşımları başka bir ifade ile Platon ve Aristoteles'in felsefi yaklaşımlarını birbirinden ayıran temel nokta her iki düşünürün varlık-bilgi ilişkisine yönelik bakış açıları arasındaki farklılıktır.¹⁷ Ona göre Aristoteles'in dogmatik bakış açısının varlık-bilgi ilişkisine dair temel tezi şu şekilde ifade edilebilir; bilgi varolanlarda (existence) içkin olanın soyutlanması ile mümkündür ve bu nedenle varolanların 'kendinde özleri' bilginin belirleyicisi konumundadır. Diğer bir deyişle Natorp'a göre Aristoteles'in felsefi yaklaşımının temeli varolanların 'verilmişliğinin' sorgusuz, bu bakımdan dogmatik, kabulüne dayalıdır ve bu bağlamda bilginin mahiyeti varolanların, mevcut olanların bilince 'sunmuş' olduğu 'verilere' bağlıdır. Kısaca varolanların doğası tümüyle bilginin doğası üzerinde belirleyicidir. Natorp'a göre bu bağlamda 'varolanların ya da şeylerin' vermişliğinin dogmatik kabulü nedeniyle Aristoteles için ilk felsefe 'varolanların varılması bakımından incelenmesi' böylece ontoloji ya da metafizik olarak belirlenebilmiştir. Çünkü Natorp'a göre Aristoteles için varolanlar tümüyle verilmiş oldukları için varılması bakımından onların özlerinin bilinebilmesinde engel teşkil edecek bir husus söz konusu değildir. Aynı nedenden ötürü Natorp'a göre Aristoteles için bilginin 'varolanlardan' soyutlanmasının önünde de bir engel bulunmamaktadır. Çünkü bilgiyi mümkün kılan zaten varolanlar ve onların bilince tam olarak sunulmuşluğudur.¹⁸

Natorp'a göre Aristoteles'in felsefi yaklaşımının dogmatik karakteri varlık-bilgi ilişkisinde yalnızca varlığın bilgi üzerindeki belirleyiciliği ile sınırlı değildir. Natorp'a göre Aristoteles'in bilgiye yönelik soyutlamacı düşüncelerinin altında yatan asıl temel başka bir ifade ile Aristoteles'in bilgede soyutlamacı

kavramsal gerçekçiliğin babası olarak kabul edilmiştir. Bkz. Çotuksöken, Betül, *Ortaçağ Yazıları*; Notos Kitap Yayınevi: İstanbul, 2011, s. 69-75

¹⁶ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s.49, 341-5

¹⁷ Karşıt görüş olarak her iki düşünürün de varlık temelli bilgi görüşüne sahip olduğu iddiası için bkz.: Tepe, Harun, *Varlık ve Bilgi Ontolojik Yaklaşımla Felsefe Yapmak*, Türkiye Felsefe Kurumu: Ankara, 2017, s. 25-31

¹⁸ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s.341-2

görüşünün asıl dayanağı, objenin bilince verilmişliğinin kabulünün yanı sıra objenin ya da varolanların bilince 'tam olarak', 'tümüyle', 'tüm varoluşu tüketilmiş bir şekilde' verilmiş olduğunun kabulüdür. Buna göre Aristoteles için varolanlar tümüyle bilginin 'erişimine açık'tır. Natorp'a göre bu temel kabul Aristoteles'in obje kuramının en belirleyici yönüdür. Çünkü Aristoteles'in yaklaşımını eleştirel yaklaşımdan ayıran asıl nokta burasıdır. Ona göre hiç kuşkusuz her ciddi bilgi çalışması bilginin bir şekilde varolanlar ile irtibatlı olduğunu kabul eder ancak Aristoteles'i Natorp'a göre dogmatik yapan Aristoteles'in öncelikle varolanların kendinde halleriyle incelenebileceğini ve bilgi ile bu varolanları kendinde hallerine, her ne ise o olarak bilgilerine 'tam olarak' erişilebileceğini kabul etmesidir. Ona göre Aristoteles için varolanların bilgisi tümüyle bu iki nedenden dolayı 'tüketilebilir'. Objeye, tümüyle tamamlanmış bir biçimde bilince sunulduğu için bilme faaliyeti her ne kadar duyusal verileri daha yüksek 'bilişsel işlemlerden' geçirerek objeyi bir birlik altına alsın ya da objeyi duyusal bir bütünlük olarak ortaya çıkarsa bile yalnızca 'açıklamak' ile sınırlıdır. Böylece Natorp'a göre süje ya da bilen, Aristoteles'in soyutlamacı bilgi görüşünde de görece aktif bir rol oynasa bile bu, Aristoteles'in eleştirel bir yaklaşıma sahip olduğunu göstermez. Çünkü en nihayetinde bilincin 'karşında duran'a yönelik faaliyeti 'karşında duran'ın bilgisinin tamamlanmışlığının kabulüne dayanır. Her ne kadar obje hakkında 'insani bilgisizliklerden' dolayı henüz bilimiz tümüyle objenin her niteliğini, özelliğini keşfedememiş olsa bile epistemolojik bakımdan bir 'sınır' söz konusu değildir ki bu sebeple Natorp'a göre Aristoteles için ilk felsefe, metafizik ya da ontoloji olarak belirlenebilir hale gelir.¹⁹

Natorp'a göre Platon'da bilgi-varlık ilişkisi ise Aristoteles'in dogmatik yaklaşımının tersine eleştireldir. Buna göre Natorp için Platon'un felsefi yaklaşımı bilgiden, düşünceden varolanlara doğrudur. Diğer bir ifade ile 'gerçeklik', 'varolanlar', 'varoluş' ya da 'obje' düşüncenin ya da bilginin kendi otonomluğundan ve üreticiliğinden doğar. Natorp'a göre obje, Platon için Aristoteles'in varsaydığı gibi bilince dolaysız ve tam bir sunuluş ya da verilmişlik içinde değildir. Ona göre Platon için obje, tüm verili olanlardan bağımsız bir şekilde bilginin 'üretici'liğinin bir ürünü olarak bir 'inşadır' ki bu nedenle obje Platoncu eleştirel düşünce için bir 'görevdir'. Natorp'a göre Platon Aristoteles'in ya da tüm dogmatik yaklaşımların nesneyi, objeyi verili olarak kabul etmesini bir illüzyon ya da onaylanmamış, temellendirilmesi gereken bir kabul olarak görür. Natorp'a göre Platon için obje bilinç, düşünce ya da ruh (ψυχή) tarafından daha sonra bir belirlenim atfedilmek üzere bir X olarak bilinir. X olarak obje düşüncenin tüm saf belirlenimleri tarafından 'daimi' bir inşa sürecinin bir parçası olarak görülür. Bu nedenle Platon için objenin 'kendinde' haline eş deyişle her ne ise o olarak objeye erişilemez, objenin bilinebilirliği tüketilemez. Çünkü obje, düşüncenin sonsuz inşasının bir

¹⁹ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s.341-5; Politis, Vasilis, *An Introduction to Paul Natorp's Plato's Theory of Ideas* (Natorp, Paul; Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 36

'ürünü'dür ve her yeni felsefi ve bilimsel gelişme, Platon için objenin yeniden kuruluşunun bir örneğini teşkil eder.²⁰

Bu minvalde Natorp'a göre Platon için tüm belirlenimler düşünceye ait olduğu ve objenin ise ancak sonsuz bir potansiyel olarak düşüncenin belirlenimlerine muhtaç olduğu için varlık temelli bilgi anlayışı kabul edilemez. Platon için bilgi kendisini Aristoteles'te olduğu gibi varlığın türleri doğrultusunda şekillendirmez. Çünkü bilgi bir soyutlama ya da varolanların bilinçte bir yansıması değildir. Düşünce ya da bilgi, Platon için tümüyle varoluşsal gerçekliğin belirleyicisi konumundadır ve bu doğrultuda düşünme ya da bilme faaliyetinin (düşünmenin objenin üretilişinde aktif rolü sebebiyle) objeye doğrudan bir erişimi söz konusu değildir. İşte Natorp'a göre Platon'u Aristoteles'ten farklı kılan ve eleştirel bir filozof olduğunu gösteren asıl nokta burasıdır. Platon için ilk felsefenin görevi hiçbir vakit 'varolması bakımından varlığın' incelenmesi olarak belirlenemez. Çünkü obje ya da varlık düşüncenin üretimi olduğu için varlığın künhüne, özüne erişmek hiçbir zaman mümkün değildir. Süje ile obje arasında Platon için her zaman üretici 'sınır' kavramlar (idealar) yer alır. İnsanın bilgisi daima bu saf kavramlar ya da Platoncu ifade ile idealara tabidir. Düşünce, bilinç ya da ruh varolanları kendinde ve kendisi için 'bilgi' nesnesi haline getirir, onları üretir. Bu bağlamda Natorp'a göre Platon için eğer bir ilk felsefeden söz etmek gerekir ise bu varolması bakımından varlıkların bilimi olarak metafizik ya da ontoloji değil onun eleştirel yaklaşımı gereği epistemoloji²¹ olacaktır. Natorp'a göre Platon'un bu yaklaşımının en net ifadesi onun "bir-çok" bahsi içinde 'ideaları' çoklukta birlik olarak görmesidir ki bunun anlamı Natorp'un yorumuna göre şeyler "çokluğunun, potansiyelliğinin, belirsizliğinin" düşünce tarafından 'sentetik birlikler' olarak ideal varoluşuyla "varlığa, belirlenime, aktüelliğe" çıkarılmasıdır. Hiçbir şey idealaların çoklukta birliği olmaksızın belirlenime sahip olamaz ve varlık (being) haline gelemez.²² Kısaca bilgi ile varlık Platon açısından da ayrılmaz ancak şu farkla ki varlık varolanlar olarak değil bilginin nesnesi olarak düşünüldüğü böylece varlık-bilgi ilişkisinin tümüyle düşüncenin kendi iç işleyişi olarak düşünülmesi koşuluyla.²³

²⁰ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 342-3

²¹ Mantıksal idealist bir epistemolojik yaklaşım ile.

²² Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s.181-4, 291-6, 329-330

²³ Ancak bu noktada Natorp'un Platon yorumunun doğru anlaşılabilmesi amacıyla bir uyarının yapılması gerekmektedir ki Natorp'a göre Platoncu epistemolojik, mantıksal idealizm Berkeleyci idealizme benzer bir şekilde metafiziksel idealizm olarak düşüncenin varlığı yarattığı anlamında düşünülmemelidir. Platon için "varolmak düşünülmüş olmaktır." (Berkeley'in düşüncesinin özeti olarak "varolmak algılanmış olmaktır." sözüne atıfla) sözü ancak epistemolojik bağlamda meşru olarak kullanılabilir. Çünkü Natorp'a göre Platon için varoluş bir X ya da belirsiz olarak bilinçten bağımsız olarak mevcuttur. Ancak bu belirsizlik onun yokluğu anlamına gelmez eş deyişle Platon dışsal varoluş konusunda ontolojik bir şüphe içinde değildir. Onun dışsal varoluşa karşı yaklaşımı eleştireldir ki bu yaklaşımın asıl sorunu objeye dair bilginin objeye bire bir karşılık gelip gelmediğidir yoksa dışsal varoluşun gerçekliği problemi değildir. Politis,

Şimdi Natorp'a göre Platon ve Aristoteles arasındaki bu ana yaklaşım farklılığı felsefenin üç temel problem alanında kendisini gösterir. Bunlar; I) bilimsel düşüncenin temeli olarak mantığın neliği, II) gerçekliğin doğasının ortaya çıkarılma girişimi olarak ilk felsefenin ya da sonradan konulan ismi ile metafiziğin neliği, III) oluş-bozuluşun ya da meydana gelişin yeri olarak doğanın neliği problemleridir.²⁴

Mantık

Natorp'un Platon ve Aristoteles yorumuna göre Platon ve Aristoteles mantığın işlevi, fonksiyonu konusunda, kendi felsefi yaklaşımlarının doğası gereği bir karşıtlık içindedir. Bu karşıtlığı netleştirmeden evvel şu noktanın altını çizmekte yarar vardır ki Natorp'a göre Aristoteles'in I. Analitik ve II. Analitik'deki başarısı büyük oranda Platon'un mantık araştırmalarına dayanır. Bu sebeple farklılık büyük oranda mantığın formal yönü bakımından değil işlevi ve mantık ilkelerinin kavranılışı yönündendir.²⁵ Natorp'a göre Platon ile Aristoteles'in mantığın işlevi konusunda asıl ayrıştıkları nokta Platon'un mantığı her şeyin üstünde düşüncenin tüm nesne üretici fonksiyonu olarak eleştirel bir işlevde düşünmesine karşı Aristoteles'in mantığı varolanların kavranılması için bir araç olarak dogmatik bir işlevde düşünmesidir.²⁶ Natorp'a göre bu farklılık kendisini temelde Aristoteles'in II. Analitik'deki bilimsel bilgiyi ortaya koyuşu sırasında belli eder.

Natorp'a göre Aristoteles, tıpkı Platon gibi II. Analitik adlı eserinde bilimsel bilginin kökenine kendisi başka bir öncül ile temellendirilemeyen nedenler (αίτια), ilkeler (αρχαί), ilk önermeler (πρώτα) koyar ve ardından ondan türeyen, çıkan zorunlu sonuçlar doğrultusunda bilimsel bilginin meydana geldiğini iddia eder ki kısaca bu süreç bilimsel dedüksiyon ya da bilimsel kıyas olarak isimlendirilir. Bu sürece göre zorunlu öncüller bilimin ilkeleri (επιστημονικαί αρχαί) olarak kabul edilirken daha özel bilgiler bu ilkelerden türerler. Bu türeyişin ya da bilimsel bilginin dedüksiyonunun garantisi ise "ilkenin, varsayımsız başlangıç noktasının" gücü, zorunluluğudur.²⁷ Natorp'a göre bu noktaya kadar Platon ile Aristoteles arasında bir farklılık söz konusu değildir. Çünkü Platon'da Natorp'a göre aynı şekilde dedüksiyon süreci için zorunlu bir öncüle, hipoteze ihtiyaç duyulduğunu Phaidon (99e-100b) diyalogunda ifade etmektedir. Ancak Natorp'a göre Platon ve

Vasilis, *Anti-Realist Interpretations of Plato: Paul Natorp*, International Journal of Philosophical Studies Vol.9(1):47-61: 2001, s. 47-8

²⁴ Burada bir noktanın altını çizmekte yarar vardır ki hiç kuşkusuz Natorp da böyle bir karşılaştırmanın detaylı bir analiz gerektirdiğini farkındadır ancak onun bu karşılaştırma ile göstermek istediği bu problem alanlarının en genel ve temel şekli ile iki filozof arasındaki kavrayış, anlayış farklılığını ortaya koymaktır yoksa detaylandırmak değil. Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 345

²⁵ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 345

²⁶ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 369

²⁷ Natorp'un atf yaptığı pasajlar İkinci Analitikler: 99b-100b ve Topikler 100b

Aristoteles'in bilimsel bilginin ilk ilkeleri noktasında ayrışmasına sebep olan böylece mantığın işlevi daha da özeldir bilimsel bilginin üretilişi noktasında farklılaşmalarına sebep olan bu ilkelerle dair Aristoteles'in dogmatik yaklaşımıdır. Natorp'a göre Aristoteles'in ilkelerle dair dogmatik yaklaşımı kendini üç şekilde gösterir. Bunlar; I) bilimsel dedüksiyonun da garantisi olarak varlık ve düşüncenin ilkelerinin özdeşliği, II) ilk ilkelerin hipotez değil bir aksiyom olarak kesinliğine yapılan vurgu, III) son olarak ise ilkelerin temellendirilmesinde kullanılan psikolojik nedenlerdir.²⁸

Natorp'a göre Aristoteles'in rasyonalizm ile olan bağı her ne kadar problematik²⁹ olsa bile rasyonalist düşünürler ile benzer bir çizgide olduğu nokta bilimin, mantığın ilkeleri ile varlığın ilkeleri arasında bir koşutluk olduğu düşüncesidir. Natorp'a göre Aristoteles'in bu düşüncesi varlık-bilgi ilişkisinde ifade edilen bilginin varolanlardan elde edilebilirliğine dayanır ki asıl olarak varolanların 'kendinde sahip oldukları niteliklere, ilişkilere' dayanır. Çünkü varolanların ilkeleri ya da varolanların kendinde taşıdıkları belirlenim zaten bilginin ilkelerini, bilimsel dedüksiyonun temelini oluşturur. Gerçeklik ile bilgi mükemmel bir şekilde uyumlu olduğu için düşüncenin ya da mantığın ilkeleri, yasaları aynı zamanda varlığın da ilkeleri, yasaları iken varlığın ilkeleri de aynı zamanda düşüncenin de ilkeleridir. Natorp'a göre Aristoteles bilimsel dedüksiyon sürecini ortaya koyduğunda hiçbir biçimde yalnızca bilimsel akıl yürütme biçimlerini ya da düşüncenin işleyişi biçimini keşfettiğini düşünmüyordu aksine düşüncenin işleyişi biçiminin yanı sıra varlığın da ilkelerini, doğasını keşfettiğini varsayıyordu ki Natorp'a göre bu Aristoteles'i ve onun mantık anlayışını dogmatik hale getiren ilk nedenlerden biridir.³⁰

Natorp'a göre Aristoteles'in mantığa dair yaklaşımını dogmatik yapan bir diğer önemli nokta, yukarıda ifade edilen ilkelerin varlık ile olan dogmatik bağı ile ilintili bir biçimde, ilk ilkelerin Aristoteles tarafından varlığın düşünce tarafından inşası için birer hipotez olarak değil aksiyom (ἀρχή ἀνυπόθετος) olarak kabul edilmesidir. Natorp'a göre bunun anlamı Aristoteles'in kendi felsefi, bilimsel ilkelerinin kanıtlanma çabasını anlamsız görmesidir. Benzer bir deyişle Natorp'un yorumuna göre Aristoteles için aksiyomlar hiçbir biçimde sorgulanmaksızın kabul edilmek zorunda olan apaçık ilkelerdir. Çünkü apaçık ilkelerin varlığı kabul edilmediği takdirde nihai bir temel öncül, şartsız ilke mevcut olmayacağı için bilimsel düşünme süreci sonsuz geri gidiş durumu ile karşı karşıya kalacak ve bunun bir sonucu olarak bilimsel açıklama sürecinde

²⁸ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 345-350

²⁹ İlk ilkelerin elde edilişi bakımından rasyonalistler ile Aristoteles arasında tam bir örtüşme söz konusu değildir. Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 346

³⁰ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 345-6

hiçbir açıklama ya da neden ortaya koyulmamış ve dedüksiyon süreci başlayamamış olacaktır.³¹

Natorp'a göre Aristoteles'in bu bağlamda kanıtlamanın nihai ilkesi, aksiyomu olarak sunduğu ilke 'çelişmezlik ilkesidir'. Ancak hemen belirtilmesi gerekir ki Natorp'un Aristoteles'in bu nokta dogmatik olduğunu iddia etmesinin sebebi, çelişmezlik ilkesinin Aristoteles tarafından salt mantıksal bir ilke olarak değil aynı zamanda varlığın da böylece ontolojinin de ilk ilkesi olarak görülmesinden ileri gelmektedir. Diğer bir ifade ile mantık ve metafizik ya da ontoloji aynı temel, nihai prensip, ilke ya da yasa etrafında birleştirilebilir ve kurulabilir düşüncesi ona göre Aristoteles'i dogmatik yapan ana noktadır. Natorp'a göre esasında Platon için de Phaidon diyalogunda koşulsuz koşulun, temellendirilemez temelin, nihai yasanın aranması söz konusudur. Ancak asıl farklılığın doğduğu nokta Natorp'a göre Aristoteles'in bu ilkelerin tamamlanmamışlığına böylece varlığın belirli bir ilkede 'kapanmış'lığına olan inancıdır. Eş deyişle ilkeler Aristoteles tarafından Platon'da olduğu gibi 'metodik bakımdan zorunlu', 'hipotetik olarak zorunlu' olarak görülmemiştir. Natorp'a göre Aristoteles için dedüksiyon sürecinin nihai noktasına erişildiğinde varlık da aynı biçimde tüm yönüyle tüketilmiş olur. Bu sebeple bilimin ilk ilkeleri aynı zamanda varlığın kendisinin, ontolojinin aksiyomlarının da keşfi anlamına gelir.³²

Natorp'a göre Aristoteles'in mantığa dair yaklaşımını dogmatik kılan son nokta ise mantığın ilkelerinin temellendirilmesinde ya da kanıtlanmasında göstermiş olduğu tutumdur. Hiç kuşkusuz Natorp şunun farkındadır ki Aristoteles için mantığın ilkeleri birer aksiyom olduğu için Aristoteles'in bu ilkeleri kanıtlanmasını beklemek anlamsız olacaktır. Çünkü Natorp'un da ifade ettiği gibi Aristoteles için kanıtlamanın kendisi zaten bu ilkelere dayanır. Ancak Natorp'un burada yapmış olduğu vurgu esasında mantıksal ilkelerin, dedüksiyon sürecindeki öncüllerin ve hatta Aristoteles'in metafizikinde kullandığı birçok temel kavramın Aristoteles tarafından psikolojik bakımdan türetilmeye girişilmesi ya da yine psikolojik bakımdan kendiliğinden apaçık olduğu gerekçesi ile kabul edilmesinin zorunluluğuna yönelik ifadeleridir.³³

³¹ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 347-8; Natorp'un atfı yaptığı pasajlar: Metafizik 1005a20-1005b.

³² Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 347-8

³³ Natorp'a göre Aristoteles sık sık kendi felsefesindeki temel kavramlara karşı dogmatik bir tavır takınmıştır. Natorp'un yorumları doğrultusunda her bir örneğin detaylarına inilmesi makalenin kapsamını aşacağı için burada yalnızca Natorp'un, Aristoteles'in eserlerinden verdiği ve onu dogmatik kıldığını düşündüğü örneklerden bazılarını ve kısaca nedenlerine yer verilmesiyle yetinilecektir:

- Hareket ve durağanlığın kanıtlanmasında 'gözleme, görmeye' yapılan atfı. (Fizik VIII 3 254 a30)
- Doğanın kanıtlanması isteğinin anlamsızlığına ve apaçık bilinmesi gereken şeyleri kanıtlama isteğinin eleştirisine yapılan atfı. (Fizik II 1 193 a3-9)

Natorp'a göre Aristoteles'i dogmatik kılan nokta bu safhada kendini daha fazla belli eder. Çünkü ona göre Aristoteles naif bir tavır ile şeylerin kendilerinde bu prensipleri taşıdığını kabul eder ve kanıtama sürecindeki öncüllerin şeylerden 'psikolojik süreçler (yetiler)' yoluyla çekip çıkarıldığını iddia eder.³⁴

Natorp'a göre Aristoteles, ilkelerin türetiliş sürecini tümüyle psikolojik yetiler aracılığıyla bir tümevarım süreci³⁵ olarak betimler. Buna göre Aristoteles için dedüksiyon süreci için gerekli olan ilkelerin türetilişi ilk etapta tüm hayvanların doğuştan sahip olduğu ayırt etme yetisi üzerinden açıklanmaya çalışılır ki esasında duyumlama ya da algı anlamına gelir. Ardından duyumlanan bilgiler belirli bir an ile sınırlı olduğu için tüm duyumlamaların yani algıların korunması için bellek devreye girer. Sonraki aşamada ise hafıza, bellek depolanan bu yinelenmiş anılarda, duyumlamalarda bir ortaklık tespit ederek bir tümele varılır. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken Natorp'a göre tikellerin bilgisinden tümellerin bilgisine geçişte ortaya çıkan 'ortaklıkların' ya da 'paylaşılan özelliklerin' Aristoteles tarafından hiçbir şekilde bilincin kendi sentezinin bir ürünü olarak kabul edilmemiş olmasıdır. Bu noktada düşünce ya da bilinç tikellerde örtük³⁶ halde bulunan tümeli 'sezgisel aklın' (voüç) bir kavrayışı ya da soyutlaması ile elde eder. Diğer bir deyişle Natorp'a göre Aristoteles için tümel, düşüncenin üretici sentezi ile değil düşüncenin tikelde zaten var olan tümeli sezgisel olarak "yakalaması" ile elde edilir. Natorp'a göre Aristoteles, II. Analitik kitabının son paragrafında (100b) ilkelerin sezgisel akıldan kaynaklandığını ima edecek ifadeler kullansa bile ona göre aklî sezginin buradaki görevi eleştirel yaklaşımın ele aldığı gibi aklın kurucu rolüne değil yalnızca algının ve hafızanın sağladığı verilerin "çekme, taslağını çıkarma/çizme, ana hatlarını çıkarmadır (draw out). Aklın burada yaptığı sıçrama kendinde sahip olduğu ilkelere doğru bir sıçrama değil bizzat tikelin içindeki tümelin keşfedilmesi bakımındandır. Natorp'a göre nitelik bunun en temel delillerinden birisi Aristoteles'in altıncı duyu³⁷ olarak kabul

- İlkelerin kanıtlanması için dilin ortak kavramlarını, algıya dayalı sanılar ile ortaya çıkan tümevarımı ve analogileri kanıt getirmesine yapılan atf. (Metafizik IX 6 1048 b35)
- Doğanın ya da cismin var olduğuna ve bunların hareket ve durağanlığın kaynağı olduğuna dair kanıtlama girişiminin anlamsızlığına yapılan atf. (Metafizik 1048b35)
- Potansiyel kavramı hakkındaki şüphelerin yersizliğine yapılan atf. (Metafizik IX3) Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 358-9

³⁴ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 348-50

³⁵ Natorp'un atf yaptığı pasajlar: İkinci Analitikler 99b-100b.

³⁶ Tikel, somut objelerin kendinde belirlenime sahip olması.

³⁷ Natorp'a göre Aristoteles altıncı duyumu bir tür özel organ gibi ifade eder ve esasında tinsel bir yetiden daha çok maddi bir yetiden söz eder gibidir. Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 350

ettiği ortak duyumu (αἴσθησις κοινή) hareket, durağanlık, büyüklük, sayı³⁸ vb. tek bir duyu tarafından kavranılması mümkün olmayan duyusallıkları kavramamızdaki asıl yeti olarak görmesidir. İşte Natorp'a göre mantığın ilkelerinin ya da bilimsel bilginin kökeninin ve aynı zamanda tümellerin Aristoteles tarafından psikolojik yetilere ve süreçlere indirgenebilir olması bu anlamdadır. Natorp'a göre her ne kadar Aristoteles akli sezginin ışığı olmaksızın duyulardaki tüm hazırlığın açık biçimde boş olduğunu ifade etmiş olsa bile psikolojik bir mekanizmin izini sürer ve aklın fonksiyonunu tümüyle algı, hafıza, imgeleme gibi psikolojik yetiler sayesinde kazanılan bilgilerin işlenmesine indirger. Özetle Natorp'a göre Aristoteles'te bilimsel bilginin türeyişi tümüyle nesnenin kendinde doğası olduğu varsayımı nedeniyle dogmatik; nesnelere var olan bilginin elde edilmesinin psiko-bilişsel yetilere dayandırılması nedeniyle psikolojiktir. Tüm bunların neticesi olarak Natorp'a göre Aristoteles'in mantığa özel olarak bilimsel bilginin üretilişine ve işlevine yönelik yaklaşımı dogmatiktir.³⁹

Natorp'a göre Platon'un mantığa⁴⁰ dair yaklaşımı ve bilimsel dedüksiyon sürecine bakışı Aristoteles'ten daha ziyade Kant'a benzer. Buna göre Platon'un kanıtlama yöntemi transendental dedüksiyondur ki kanıtlama aynı zamanda duyusal nesneyi belirler, karar niteliktedir. İlk ilkeler, tümeller, bilimsel yasalar vb. dedüksiyonun tüm başlangıç noktaları ya da referans noktaları düşüncenin saf ortaya koyuşları olması sebebiyle apriori bilgi sınıfına girerken deneyimden hiç pay almadığı gibi onların kurucu bileşenleri konumundadır. Dedüksiyon süreci tümevarımsal olarak elde edilen bir ilkedен çıkan zorunlu sonuçları ortaya koyma yöntemi değil, transendental olduğu için bilineni bilinir kılma diğer bir ifade ile 'kendinde' bulunan ilkeler yoluyla (onlardan başlayarak) tüm gerçekliği böylece objeyi inşa etme sürecidir. Bu bakımdan Platoncu transendental mantık ya da transendental dedüksiyon böylece bilimsel bilgi 'bağımsız', 'kendinde', 'ayrı' varlığı kavramak için salt bir analiz ve soyutlama değil düşüncenin üretici sentezinin eş deyişle hipotez temelli dedüksiyonun (hipotetik-dedüksiyon) varlığı, gerçekliği inşasıdır.⁴¹

Natorp'a göre Platon'un eleştirel yaklaşımında daha önce de ifade edildiği gibi nesne kurulan, inşa edilen, oluşturulan olduğu için mantık, bilimsel bilgi ya da düşünce ile varolanlar (Platoncu açıdan belirsiz ya da X olarak) arasında her zaman bir "mesafe" söz konusu olacaktır. Bunun anlamı X her zaman bilincin bir hipotezi olacağı için Aristoteles'te olduğu gibi birebir bir örtüşme söz konusu olmayacaktır. Bilinç her daim kendi hipotetik yöntemi gereği X ile kendisi arasında kendi bilişsel üretim araçlarını bulacaktır. Bilinç

³⁸ Bu kavramlar Natorp'un yorumları doğrultusunda Platon'un eleştirel yaklaşımı açısından saf kavram olarak kabul edilir. Bkz.: Platon Parmenides 130b-d'de verdiği idea örnekleri.

³⁹ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 348-50

⁴⁰ Burada Natorp'un söz konusu ettiği mantığın ve bilimsel dedüksiyon sürecinin Platon'un diyalektik mantığı ve diyalektik metodu olduğu akıldaki tutulmalıdır.

⁴¹ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 347-8

her daim obje olarak bağımsız, kendinde, her ne ise o olan varlık ya da obje ile değil kendisinin ürünü olan, düşüncede kurulan obje ile karşı karşıya kalacaktır. Böylece Natorp'a göre Platon'un eleştirel yaklaşımı gereği hiçbir zaman varlığın bilgiyi birebir yansıttığını iddia etmek mümkün olmayacaktır. Eğer bir örtüşmeden ya da uygunluktan söz edilmesi gerekiyor ise bu ancak düşüncenin kendi üretimi olan düşünce nesnesi ile düşüncenin kendisi arasında olacaktır. Çünkü düşüncenin kendisine konu edindiği nesne onun öz malıdır. Bu nedenle varlık 'tamamlanmış varlık' olarak Platon için hiçbir vakit düşüncenin önüne koyulmuş değildir. Hatırlanacağı gibi Natorp'a göre Platon'da bu nedenle varolanların yani X'in (belirlenimsiz olanın) bilgi tarafından belirlenebilir hale getirilmesi, onun bir belirlenim olarak A, B, C haline dönüştürülmesi söz konusuydu. Bu Platon için varlığın özünün böylece varlığın sonsuz biçimlendirilmesinin ideanın görevi olduğu anlamına gelmekteydi. Sonuç olarak Natorp'un yorumuna göre Platon için mantık ile varlık arasında zaruri bir örtüşme söz konusu olmadığı gibi mantığın ilkelerinin mahiyeti noktasında da Platon aksiyomatik değil hipotetik bir yaklaşım benimser.⁴²

Metafizik

Klasik Platon ve Aristoteles karşılaştırmaları söz konusu olduğunda Platon ile Aristoteles arasında gerçekliğe bakış açısı noktasındaki farkın tümeller üzerinden gerçekleştiği kabul edilir. Bu kabule göre Platon için gerçeklik, aşkın nesnel özlere olarak idealer iken tikeller idealerin ontolojik bakımdan kopyaları; Aristoteles için ise gerçeklik tikeller (somut bireyler) iken Platon'un aşkın idealeri Aristoteles'te tikellere içkin tümellerdir.⁴³ Ancak klasik yaklaşımların aksine Natorp'a göre Platon ve Aristoteles'in gerçekliğe dair yaklaşımlarının ya da ilk felsefeye dair yaklaşımlarının farklılığını ortaya koyan asıl iki temel kavram töz ve yasa kavramlarıdır. Natorp'a göre Platon bir yasa filozofu iken Aristoteles bir töz filozofudur ki bu sebeple Platon için asıl gerçeklik, düşüncenin tüm saf ortaya koyuşları ya da belirlenimleri⁴⁴ olarak yasalar iken Aristoteles için gerçeklik, bireysel tözlerdir. Bu nedenle Natorp'a göre her iki düşünürün gerçeklik anlayışı arasındaki farkı ortaya koymak için 'tümel' (Platon için idealer) ve 'töz' kavramlarına bakış açıları arasındaki farka daha yakından bakmak gerekir.⁴⁵

⁴² Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 164-170

⁴³ Klasik yaklaşımlara örnek olarak F. Copleston (*Felsefe Tarihi Yunanistan ve Roma 1C: Aristoteles*, İdea Yayınevi: İstanbul 2013, s. 110-7), Ahmet Arslan (*İlkçağ Felsefe Tarihi 3 Aristoteles*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 2007, s. 28-34) verilebilir.

⁴⁴ Platon'un diyaloglarında idealer için sık sık kullandığı değişmez, bölünmez, kendinde, tek biçimli, zamansız sıfatları Natorp'a göre bir "varoluş tarzı olarak idealere" yapılmış atıflar değil "apriori kavramlar olarak idealere" yapılmış atıflardır. Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 162-4

⁴⁵ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 351, 356, 358; Politis,

Natorp'a göre Aristoteles için tümeller tümüyle somut, bireysel varlıklara ya da tikellere hem epistemolojik hem de ontolojik bakımdan bağımlıdır. Buna göre her ne kadar tümeller ikincil tözler olarak Aristoteles tarafından sunulmuş olsa bile Natorp'a göre Aristoteles için her iki töz ifadesi aynı düzlemde yer almaz. İkincil tözler ya da tümeller esasında varlıklarını ve bilgilerini tikellerde zaten mevcut olan 'içkin özlere' borçludurlar ki bu nedenle tümeller esasında yalnızca tikellerin kavranışı için epistemolojik bir araçtır. Bu nedenle Natorp'a göre Aristoteles için ancak somut tikeller duyumsandığı vakit 'tümel kavrayış' aktif ya da mümkün hale gelir. Tümellerin bu bakımdan bir bağımsızlığı söz konusu değildir. Ona göre Aristoteles için tümellerin tikellerin bilgisinin elde edilmesine katkı sağladığı bir nokta esasında söz konusu değildir. Hiç kuşkusuz Natorp, bireylerin değil tümellerin ancak bilginin, bilimin konusu olabileceğine dair Aristoteles'in görüşlerinin farkındadır. Ancak Natorp'un burada odaklanılmasını istediği nokta Aristoteles için tümellerin tikellerin bilgisine 'yeni', 'farklı', 'özel' bir şey eklememesidir. Natorp'un yorumuna göre Aristoteles için tümellerin bilme faaliyetine katkısı, bireylerin maddi doğalarından kaynaklı olan 'bireyselliklerini' aşan ve onları 'ortak' bir türde birleştiren ancak tikellerde "halihazırda mevcut olan tümelliğin, özlerin" bilgisini ortaya koymakla sınırlıdır. Natorp'a göre işte Aristoteles'in dogmatik yaklaşımının kendisini gösterdiği en temel noktaların başında bu tümel kavrayışı gelir. Çünkü tümeller, her ne kadar epistemolojik bakımdan bilimin asıl konusu olsalar bile tikellerin, somut bireylerin özlerinin bilinebileceği kabulüne, inancına bağımlı olarak bir anlam ifade etmektedir. Bu bakımdan Natorp'a göre tümellerin kendinde bir değeri Aristoteles için söz konusu değildir.⁴⁶ Özetle Natorp'a göre 'taşıyıcı' bireyler olmaksızın tümeller epistemolojik ve ontolojik bakımdan anlamsız olduğu için tümeller esasında gerçekliğin kavranılışı noktasında Aristoteles için yalnızca bir araçtır. Diğer bir ifade ile gerçekliğe katkısı söz konusu değildir.⁴⁷

Natorp'a göre Aristoteles tümeller konusunda göstermiş olduğu dogmatik yaklaşımını en yüksek tümeller ya da 'kategoriler' noktasında da gösterir. Natorp'a göre bunun en net kanıtı kategorilerin tamamının varlığının tümüyle bireysel tözlerle yüklenen, bireysel tözlerin 'yüklemleri' olarak Aristoteles tarafından kabul edilmesi ve kategorilerin töze istinaden temellendirilmeye çalışılmasıdır. Natorp'a göre Aristoteles'in sistemi içine kategorilerin girişi ve sistem içinde kategorilerin anlamı bireysel tözler yoluyla ve bu nedenledir ki ona göre Aristoteles hiçbir vakit kategorilerin birbirlerinden türetilişi ya da sistematik bir şekilde kavranılışı için mantıksal temellendirmelere girişmemiştir. Ona göre Aristoteles'in kategorilere dair

Vasilis, *An Introduction to Paul Natorp's Plato's Theory of Ideas* (Natorp, Paul; Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 21-5

⁴⁶ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 351-2

⁴⁷ Natorp'a göre her ne kadar Aristoteles için hiçbir bireysel töz mutlak anlamda tümelin, ikincil tözün ezeli, ebedi taşıyıcısı olarak varlığını koruyamayacak olsa bile bu durum değişmez.

yaklaşımını belirleyen nokta kategorilerin nasıl üretildiğinden ziyade kategorilerin 'verilmiş şeydeki mevcudiyeti' üzerinedir. Yani kategorilerin kanıtı, bizzat onların şeylere yüklenen en yüksek yüklem olması sebebiyle 'şeyin' kendisindedir. Ona göre Aristoteles kategorilerin türetilişi için şeylerin varlığından daha derin bir nedene ya da açıklamaya ihtiyaç duymadığı için kategorilerin yalnızca 'bireysel tözlere yüklenen en yüksek yüklem' olduğunu belirtmekle ve bu doğrultuda sıralamakla, listelemekle yetinmiştir. Çünkü zaten kategoriler şeylerin kendi karakterleri, nitelikleri olmanın ötesinde Aristoteles için bir anlam ifade etmez. Bu sebeple şeylere yüklenen kategorilerin şeylerin özsel niteliklerinden kopartılarak elde edildiğinin fark edilmesi yeterli olacaktır bu nedenle ayrı bir temellendirmeye ihtiyaç yoktur.⁴⁸

Natorp'a göre Aristoteles tümellere yönelik yaklaşımının bir benzerini yine kendi felsefesi için merkezi konumda olan 'potansiyel' varoluş tarzı söz konusu olduğunda da sergiler. Natorp'a göre Aristoteles tıpkı kategorilerin ve diğer tümellerin verilmiş şeyler ile ilintili olarak kavranması gibi potansiyel kavramının da ancak 'aktüel' olan şeyler bağlamında anlamlı olduğunu ifade eder. Diğer bir ifade ile Aristoteles için potansiyel kavramı bir varoluş türü olarak kendisini aktüelin yanında gösterir. Buna göre Aristoteles için potansiyel hiçbir şekilde yalnızca düşünce ürünü değildir⁴⁹ ve bu nedenle tecrübi nesnenin belirsizliği böylece erişilemezliği anlamında bir potansiyellik değildir. Aksine Natorp'a göre Aristoteles için potansiyel varlık tarzı fiili varoluşta (yine belirli bir belirlenimi taşıdığı göz önünde tutularak) belirlenmiş şeyin yalnızca ön belirsizliğidir. Yoksa hiçbir biçimde tam bir belirlenimsizlik olarak düşünülemez. Şimdi bu noktada Natorp'a göre asıl değinilmesi gereken Platon'un potansiyel kavramını X (belirsizlik) ile özdeşleştirerek eleştirel deneyim yolunun kapılarını açmış olmasına rağmen Aristoteles'in Platon'un yolundan gitmemiş olmamasıdır. Çünkü ona göre bu Aristoteles'in tümüyle düşüncenin şeyleri bir X olarak görmesini böylece belirlenimin kaynağını eleştirel bir yolda bilgi ya da düşünceye referansla açıklamasını beraberinde getirecekti. Ancak Natorp'a göre Aristoteles bu noktanın farkında olduğu için potansiyeli düşüncenin saf bir belirlenimi olmaktan çıkararak ontolojik bakımdan fiil halindeki tikel şeylerin olanağı, imkânı, kuvve durumu olarak varoluş derecesi bakımından yarı-gerçeklik olarak düşünmüştür. Sonuç olarak Natorp'a göre Aristoteles için potansiyel, deneyimden devşirilmiş, aktüel olarak varolanların ontolojik bir safhası olarak düşünülmüştür.⁵⁰

Natorp'a göre Aristoteles "Metafizik" adlı eserinin 9. kitabında (6. 1048b 14-15) esasında gerçekliğin kavranılışında eleştirel perspektife potansiyel ya da kuvve ile ilintili olarak düşündüğü 'sonsuz' kavramını ele alış biçimi ile yaklaşır. Çünkü ona göre Aristoteles için 'sonsuz', kuvve ve fiil varlık

⁴⁸ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 352-3

⁴⁹ Natorp'a göre potansiyelden aktüaliteye geçiş tümüyle Platon'un gözünde bilginin başarısıdır. Stewart, A.J.; *Plato's Doctrine of Ideas*; Publisher to The University of Oxford, London, 1909, s. 94-6

⁵⁰ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 354-5

tarzları doğrultusunda yapılacak bir analizin sonucunda kuvveden fiile eş deyişle potansiyelden edimselliğe geçiş süreci içinde ele alınmaz. Çünkü Aristoteles'e göre sonsuz, fiili bakımdan hiçbir zaman gerçekleşmeyeceği için onun kuvveden fiile geçişinden de söz etmek imkânsızdır. Natorp'a göre bu görüşler, Aristoteles'i eleştirel pozisyona yaklaştırır. Çünkü onun yorumuna göre sonsuz kavramının bu anlaşılma biçimi, Aristoteles tarafından sonsuzun 'bilgi' bakımından kuvve olarak düşünüldüğü anlamına gelir. Diğer bir deyişle ona göre Aristoteles tümüyle eleştirel bir kavrayış ile sonsuzun düşüncenin saf belirlenimi olduğunu kabul eder gibi görünür.⁵¹ Ancak Natorp'a göre Aristoteles dogmatik tavrını burada da sürdürür ve hiçbir şekilde fiili/edimsel olarak düşünmediği sonsuz kavramına rağmen genel yaklaşımını eleştirel bir yola çevirmez ve sonsuzlukla ilgili bu tespitini istisnai bir durummuş gibi ele alarak geçiştirir. Sonuç olarak Natorp'a göre Aristoteles gerçekliğin kavranılışında her ne kadar zaman zaman sonsuzluk kavramında olduğu gibi eleştirel bir yola giriş yapmış gibi gözükse bile genel anlamda tümellerin epistemolojik rolünü görememiş ve Platon'un eleştirel yoluna girememiştir.⁵²

Şimdi Platon için ise tikellerin bilgisi ancak saf düşüncenin kanunları aracılığıyla bilinebilir ve bu durum esasında epistemolojik bakımdan sonsuz bir görev olduğu için tikelin bilgisi kesin ya da verilmiş değildir. Tikelin pozitif anlamı düşüncenin devamlı belirlenim sürecinin epistemolojik bakımdan tetikleyicisi, hatırlatıcısı olmasıdır. Örneğin Natorp'a göre Phaidon (72e-77a) diyalogunda Platon eşitlik ideasının hatırlanabilmesi için tikel örnekler olarak birbirine tam olarak eşit olmayan çubukların deneyimlenmesi gerektiğinden söz ederek bu duruma işaret etmiştir. Diğer bir ifade ile tikellerdeki (somut çubuklardaki) 'eksik deneyim' Natorp'un yorumları doğrultusunda Platon için kendinde eşitin, apriori eşitlik bilgisinin, eşitlik kavramının hatırlanmasına aracılık eder. Natorp'a göre bu epistemolojik aracılık vasıtasıyla bilinç kendinde olanı hatırlayarak kendi nesne üretim gücünü fark eder. Eş deyişle düşünce kendi faaliyetini kendinde seyretme imkanına tikellerin tetikleyiciliği sayesinde erişebilir. Kısaca Natorp'a göre tikeller Platon için yalnızca epistemolojik fonksiyonu bakımından düşünülür ve bu nedenle Aristoteles'te olduğu gibi ontolojik bakımdan kendinde bir belirlenim taşıdığı ileri sürülmez. Tümellere gelindiğinde ise Natorp'a göre Platon, Aristoteles'in düşündüğünün aksine tümelleri tikellere bağımlı olarak değil tikelleri tümellere bağılı olarak düşünür. Çünkü Platon için tümeller, Platoncu terminoloji ile idealar, esasında tüm deneyimin böylece tikellerin de epistemolojik bakımdan kurucusu rolündedir. Diğer bir ifade ile idealar gerçekliği, objeyi, tikelleri meydana getiren, oluşturan, biçimlendiren olduğu için en gerçek olan bireysel tözler değil bireysel tözleri ve

⁵¹ Natorp'un yer verdiği örnekleri arasında yer almamış olmasına rağmen Aristoteles'in boşluk kavramına yaklaşımının da eleştirel bir yolda olduğu söylenebilir. Bkz. Ross, David, *Aristoteles* (İlgili Bölümü Çev.: İhsan Oktay Anar), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 109-11

⁵² Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 354-5

böylece tüm deneyimi mümkün kılan koşullar olarak eş deyişle düşüncenin tüm saf belirlenimleri, ortaya koyuşları olarak idealardır.⁵³

Her iki düşünürün tümel ve tikele dair görüşlerini kapatmadan evvel son bir noktanın Natorp tarafından nasıl yorumlandığını da belirlemek gerekmektedir. Bu nokta Platon için 'pay alma' konusunun ne anlama geldiğidir. Hiç kuşkusuz klasik yorumcular açısından Platon için pay alma ontolojik bir ilişki biçimi olarak kabul edildiği için idealer "neden" iken tikeller ideaların kopyaları olarak "nedenli" varlıklardır. Ancak Natorp'un Platon yorumu epistemolojik olduğu için Platon'un pay alma ilişkisine dair görüşleri Natorp tarafından tümüyle epistemolojinin kapsamı içinde düşünülür. Makalenin sınırlarını aşacak boyutta olduğu için Natorp'un görüşlerinin ayrıntılarına inilmesi mümkün olmamasına rağmen çok kısaca Natorp'un 'pay alma' ilişkisini yorumlama biçiminin şu şekilde olduğu söylenebilir; I) idea-idea ilişkisi bakımından en yüksek kategorilerden/cinslerden/kavramlardan yani en yüksek mantıksal belirlenimlerden aşağıya en alt (daha aşağı bir kavramsal belirlenim mümkün olmayacak şekilde) kavramsal belirlenimlere doğru inen hiyerarşik bir kavramsal sistem içinde alt kavramların üst kavramların altına düşmesi sonucu alt kavramların üst kavramların (kendi belirlenimlerinin yanı sıra) belirlenimlerini taşıması⁵⁴ ve II) idea-tikel ilişkisi bakımından herhangi bir tikelin kategorilerden/düşüncenin tüm saf ortaya koyuşlarından herhangi birinin altına düşmesidir.⁵⁵ Örneğin; I) 'Nicelik' kategorisinin altına düşen sayı kategorisi nicelik kategorisinden; 'sayı' kategorisinin altına düşen teklik kategorisi sayı kategorisinden; 'teklik' kategorisinin altına düşen üç sayısı teklik kategorisinden 'pay alır'; II) Helen 'güzellik kategorisi'nin altına düşerek güzelliğin kendisinden pay alır. Kısaca pay alma ilişkisi mantıksal bir ilişki biçiminden öte bir şey değildir. Natorp'a göre Aristoteles'in düşündüğünün aksine 'pay alma' ifadesi Platon tarafından mecazi anlamda kullanılmamıştır. Aksine tam olarak bu mantıksal ilişki biçimini betimlemek amacıyla titizlikle seçilmiştir. Çünkü Natorp'a göre Platon'un pay alma ifadesi ile dikkati çekmek istediği nokta üst kategorilerin hiçbir biçimde alt kategoriler tarafından 'tam olarak', 'birebir' temsil edilememesi durumudur. Örnekle devam etmek gerekirse hiçbir tek sayının (3,5,7 vb.) tam olarak 'teklik' kategorisini temsil edememesi gibi.⁵⁶

⁵³ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 108-9, 158-161

⁵⁴ Daha çok Sofist diyalogundaki 'κοινωνία' Natorp tarafından esas alınmıştır. Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 272-4

⁵⁵ İlişkinin geçtiği pasajlara örnek olarak bkz. Phaidon 100c-102c, Sempozyum 211b, Parmenides 129a-135d

⁵⁶ Politis, Vasilis, *An Introduction to Paul Natorp's Plato's Theory of Ideas* (Natorp, Paul; Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 27-39, Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 272-9

Natorp'a göre Aristoteles'in Platoncu eleştirel yaklaşıma en çok yaklaştığı konulardan birisi "Metafizik" olarak isimlendirilen eserinde (4. kitabının 1006b-1007b arasındaki pasajları) tözün zorunluluğunu göstermek için başvurduğu yargıya dayalı mantıksal delillerdir. Natorp'a göre Aristoteles burada daha önce ilkelerin temellendirilmesinde ortaya koyduğu deneysel ve psikolojik kanıtları aşarak yargının gerekleri üzerinden tözün varlığını ve zorunluluğunu kanıtlama (en azından kanıtlamalardan biri olarak) yoluna gitmiştir. Çok kısaca ifade edilmesi gerekirse Natorp'a göre Aristoteles yargının bir gereği olarak özne ve yüklemde kendilerinde 'tek ve özde' bir belirlenime sahip olması gerektiğini ileri sürer. Çünkü eğer özne ve/ya yüklem tek bir sabit anlama sahip olmasaydı hiçbir söylem ya da düşünce mümkün olmazdı. Bu noktaya kadar Natorp'a göre Aristoteles eleştirel bir yolda yargının bir gereği olarak 'töz' başarı ile ileri sürmüştür. Ancak Natorp'a göre Aristoteles burada bir kez daha eleştirel yolun sınırlarını ihlal ederek yargının bir gereği olan bu 'sabit belirlenimleri' kendi dogmatik yaklaşımı gereği ontolojik gerçekliğin ifadesi olarak sunmuştur. Diğer bir deyişle ona göre Aristoteles düşüncenin sabit belirlenim ihtiyacından yola çıkarak ontolojik bakımdan şeylerin 'kendinde bir öze/töze' sahip olması gerektiğini/olduğunu ileri sürmüş böylece akıl yürütmesini mantık ya da düşüncenin sınırlarından gerçekliğin doğasına/ontolojiye doğru genişletmiş, örtük bir 'sıçrayış' gerçekleştirmişti.⁵⁷

Natorp'a göre Aristoteles'in töze dair düşünceleri içinde dogmatikliğini en iyi yansıtan noktalardan birisi de tözün tümüyle somut bireylerde 'kapanır' biçimde düşünmüş olmasıdır. Bu düşünceye göre töz adını almaya layık daha öte bir şeyin düşünülmesi gereksizdir. Çünkü ontolojik bakımdan bireysel tözler tüm yüklemelerin yüklenebileceği ontolojik zemini zaten sağlar. Böylece tözün tekrar belirlenmesi için bir gereklilik söz konusu olmadığı gibi töz kavramının varolanlar üzerinden anlaşılması tümüyle mümkündür. Halbuki Natorp'a göre Aristoteles Platon'un objeye yönelik eleştirel yaklaşımına diğer bir ifade ile epistemolojik sezgilerine sahip olsaydı tözün varoluşsal bakımdan sabitlemek yerine mantıksal bir sabite olarak ele alır böylece töz adını almaya layık olabilecek başka şeylerin mümkün olabileceğini görürdü.⁵⁸

Bu doğrultuda Natorp'a göre Platon için töz, Aristoteles'te olduğu gibi ontolojik bir sabite değil düşüncenin duyulur şeyleri bilmek amacıyla kullandığı epistemolojik referans noktasıdır. Ona göre Platon için duyular aracılığıyla verilmiş bir şeyin 'töz' olarak sabitlenmesi mümkün olmadığı için örneğin Ahmet'in ya da şu kalemin bir töz olması her daim yalnızca mantıksal metodun bir hipotezinden başka bir şey değildir. Natorp'un yorumuna göre Platon'un töz anlayışı daha ziyade şu şekildedir; töz olarak kabul edilen örneğin bireysel insan, daha sonra bilimsel araştırmaların derinleşmesi ile insanları oluşturan hücreye, hücreden genlere, genlerden elementlere, elementlerden atomlara, atomlardan atom altı parçacıklara kadar değişebilir. Diğer bir ifade ile

⁵⁷ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 356-7

⁵⁸ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 347, 356-8

duyusallığın bize sundukları doğrultusunda kesin bir şekilde Platon için töz 'şudur' denilemez. Ancak Platon için töz bir referans noktası olarak düşüncenin bir bilgi prensibi, mantıksal bakımdan yargının öznesi, yüklem yüklenicisi olması bakımından epistemolojik bir zorunluluk olarak kalır. Düşünce 'geçici olarak' bir tözünü kendisine 'özel' bir referans noktası olarak belirleyebilir ancak bu töz kategorisinin ontolojik bakımdan kapandığını değil düşüncenin saf ortaya koyuşu olarak belirli bir noktada 'gerçekliği inşa ederken' durduğu anlamına gelir. Ancak Platon için bu 'ortaya koyuşun kendisi' değişmez iken 'ortaya koyuşun görünümleri' tarihsel gelişmeler doğrultusunda değişebilir, yenilenebilir.⁵⁹

Doğa

Natorp'un Platon ve Aristoteles'in temel felsefi görüşlerini eleştirelilik ve dogmatiklik bakımından karşılaştırdığı son nokta ise her iki düşünürün doğaya ya da meydana geliş/oluş ve bozuluşa bakış açıları arasındaki farklılıktır.

Natorp'a göre Aristoteles bir kez daha Platon'un düşüncenin yasa yapıcı, koyucu rolüne dayalı olarak ortaya koyduğu doğa öğretisini kavrayamamış böylece düşüncesinin merkezine (tıpkı metafizikte olduğu gibi) doğa felsefesinde de tözünü koymuştur. Natorp'a göre Aristoteles'in bu yaklaşımı doğa veya nesnelere değişimi konusunda onun doğa felsefesinin yönünü nesnelere içkin doğasında bulunan nedenlere, kuvvetlere⁶⁰ yöneltmiştir. Aristoteles bu yöneliş doğrultusunda tıpkı metafiziğinde olduğu gibi fiziğinde de Natorp'a göre doğadaki tüm yasal işleyişi tümüyle tikel fiziksel nesnelere sorumlusu ve taşıyıcısı olduğu bir zeminde düşünmüştür. Diğer bir deyişle maddi doğa Aristoteles tarafından Natorp'a göre tikellerin kendinde sahip olduğu (içkin) doğalarının, niteliklerinin kendini gösterdiği bir sahne gibi tasarlanmıştır. Örneğin; hareket Aristoteles için her daim başka bir somut tikelde mevcut olan bir hareketin sonucudur ya da sıcaklık kendinde bir nitelik değil her zaman bir cisimden diğer bir cisme doğru aktarılan bir doğa olayı olarak görülmüştür. Natorp'a göre Aristoteles'in böyle bir doğa felsefesi anlayışına sahip olmasının nedeni onun felsefi yaklaşımında yasal kavrayışın hiçbir biçimde 'neden' oluşturamayacak olmasından ileri gelir. Ona göre Aristoteles için yasalar hiçbir vakit 'havalarda dolaşan' şeyler değildir ve her

⁵⁹ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 353, 357-8; Politis, Vasilis, *An Introduction to Paul Natorp's Plato's Theory of Ideas* (Natorp, Paul; Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 40-3

⁶⁰ Natorp'un burada işaret ettiği nokta Aristoteles fiziğinin en başat düşüncelerinden birisi olan her nesnenin doğal bir yerinin olduğu bu nedenle nesnesinin kendi doğal yerine doğru hareket etmeye meyilli olduğu düşüncesidir. Örneğin; yukarı fırlatılan bir taşın (taşın doğal yerinin aşağı olması sebebiyle) aşağıya doğru düşme kuvveti, arzusu ya da eğilimi barındırması gibi. Bkz. Cushing, James T., *Fizikte Felsefi Kavramlar 1* (Çev.: B. Özgür Sarıoğlu), Sabancı Üniversitesi: İstanbul, 2010, s. 26-34

daim tikellerde içkin olarak bulunur. Bu sebeple doğa nesne veya töz odaklı olarak kavranır/kavranmalıdır.⁶¹

Halbuki Natorp'a göre Platon'a gelindiğinde doğa yasaları tikellerden bağımsız olarak 'kendinde' bir değere sahiptir. Ona göre 16. ve 17. yy.'a kadar (Galileo ve Newton'a kadar) Platon'un doğa kavrayışı doğa felsefesinde egemen olmamıştır. Ona göre Platon için 'doğa' tümüyle düşüncenin hipotez koyma yönteminin ya da daha güncel bir ifade ile fizik teorilerinin sonucu olarak ortaya çıkan bir 'üründür'. Natorp'a göre daha önce metafizik konusunda sözü edildiği gibi Platon için tüm görünür gerçeklik böylece doğa bir teori kapsamında⁶² verinin ya da maddenin X'liğinin, belirsizliğinin bir belirlenim haline getirilmesi demektir. Diğer bir ifade ile maddi gerçeklik böylece doğa hiçbir biçimde tözlerden ve bu tözlerinden soyutlanacak 'bilgiler' ya da 'yasalar' toplamı değildir. Onun için doğa ya da oluş/bozuluş, meydana geliş tümüyle düşüncenin yasal faaliyetinin bir sonucudur. Natorp'a göre bu sebeptir ki Platon için doğal tözler de yalnızca doğanın değişim, dönüşüm "kanunlarının" bir ürünüdür.⁶³

Natorp'a göre Aristoteles dogmatik Platon ise eleştirel tutumunu canlılar dünyasına bakış noktasında da aynen devam ettirir. Ona göre Aristoteles için canlılar dünyası ya da organik dünya da inorganik dünya kadar tözler dünyasıdır. Platon için ise yalnızca düşüncenin arketipleridir. Natorp'a göre Aristoteles bir kez daha Platon'un eleştirel bakış açısını tam olarak kavrayamamış bu sebeple Platon'un biyolojik türleri bir töz ya da nesnel özler şeklinde kabul ettiğini düşünmüştür. Halbuki Natorp'a göre Platon'un biyolojik türler noktasında vurgulamak istediği daha çok bu biyolojik türlerin sınıflandırılmasında kullanılan metottur. Nitekim ona göre bu sebeple Platon'da canlı varlıklar metodik bakımdan saf matematiksel ilişkilerin bir sonucu gibi ele alınmış ve böylece türlerin bilimsel bir inşa olduğu Platon tarafından gösterilmeye çalışılmıştır. Özetle Natorp'a göre Platon için önemli olan biyolojik türlerin sınıflandırılması değil bizim bu türleri 'sınıflandırma sürecinde' kullandığımız düşüncenin saf yasalarıdır ve bu nedenle Platon için at, insan gibi ideaların olduğu ve bunların Aristoteles'in düşündüğü gibi havada asılı duran birer ideal gerçeklik olduğu düşüncesi yanlıştır. Natorp'a göre Aristoteles'in türlere bakışı ise tümüyle dogmatik bir şekilde türlerin doğanın kendinde ezeli-ebedi, değişmez bir sınıflamaya, ayrıma tâbi olduğudur. Bu nedenle ona göre Aristoteles'te sınıflama, düşüncenin kendi faaliyetinden daha çok doğadan devşirilen ya da orada hazır bulunan bir bilgidir. Kısaca Natorp'a göre Aristoteles için hem inorganik hem de organik doğa tözler⁶⁴ toplamı olarak

⁶¹ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 363-4

⁶² Çoklu duyu 'malzemesinin' düşüncenin sentetik birlikleri altına sokulması olarak.

⁶³ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 171-3, 363-4

⁶⁴ Aynı zamanda tüm oluş ve bozuluş süreçlerinin de taşıyıcıları olarak.

ontolojik bir gerçeklik iken Platon için düşüncenin tüm yasal üretici faaliyetinin sonucu olarak epistemolojik yasalar toplamıdır.⁶⁵

Sonuç

Marburg Okulu'nun ve Natorp'un Platon ve Aristoteles'in felsefi görüşlerini kendi felsefe ve bilim tarihi anlayışları çerçevesinde 'yanlı' bir şekilde yorumlamış olabileceği ihtimali söz konusu olsa bile şu bir gerçektir ki Okul'un Platon yorumu ve bu doğrultuda gerçekleştirdiği Platon-Aristoteles karşılaştırması her iki düşünürün yorumlanmış biçimine yeni bir boyut katmıştır. Buna göre geleneksel karşılaştırma modellerinde esas kabul edilen ontolojik yaklaşım merkezli farklılıklara dayalı Platon-Aristoteles karşılaştırmasının yerini bu kez eleştirelilik ve dogmatiklik ve aynı doğrultuda epistemoloji temelli ve ontoloji temelli felsefe yapma tarzları arasındaki farklılığın esas alındığı bir karşılaştırma modeline bıraktığı görülmektedir. Klasik karşılaştırma modelleri, en temelde Platon'un felsefi düşüncesinin merkezine nesnel özler olarak ideaları, Aristoteles'in felsefi düşüncesinin merkezine ise bireysel tözleri yerleştirerek ontolojik bakımdan tümel-tikel ilişkisi içinde ağırlık merkezinin bu iki kavramdan hangisine doğru kaydığına bağlı olarak bir karşılaştırma sunmaktadır. Ancak Natorp'un karşılaştırmasında dikkati çeken farklılık, Natorp'un klasik karşılaştırmalarda Aristoteles'e atfedilen tözcü varlık görüşünü kabul etmesine rağmen Platon'un idealarının ontolojik bir nesne olarak görülmesini onaylamamasıdır. Buna karşı Natorp'un karşılaştırması, Platon'un idealer teorisinin, düşüncenin yasa üretici faaliyeti ile gerçekliğin epistemolojik bakımdan inşasını ifade eden bir teori olarak ele almasına ve karşılaştırmanın idealer teorisinin bu 'doğru' anlamı üzerinden yapılmasına dayalıdır. Böylece Natorp'un karşılaştırması içinde merkezi kavramlar tikel ve tümel kavramlar olarak belirlenmemiş bunun yerine Aristoteles için töz ve Platon için yasa kavramları başat kavramlar olarak belirlenmiştir. Töz merkezli bir felsefe olarak Aristoteles felsefesi, bireysel tözlerin bilgilerinin verilmişliğine ve bireysel tözlerin ontolojik bakımdan kendinde belirlenim taşıdıkları kabulüne dayanması nedeniyle Natorp'a göre daha 'kapalı' ve 'dogmatik' iken Platon felsefesi, objeyi bilince sunulmuş bir belirsiz, "X" olarak görmesi ve tüm belirlenimi düşüncenin kuruculuğunda daimî bir üretim süreci olarak görmesi sebebiyle 'açık' ve 'eleştirel'dir.

Burada kısaca özetlenen bu perspektif, tümüyle Platon merkezli ve Platon'un felsefi yaklaşımına 'övgü' niteliği taşımakla beraber daha dikkatli bir bakış ile Aristoteles'in felsefi yaklaşımının özgünlüğü iddiasını da içinde barındırdığı söylenebilir. Çünkü klasik karşılaştırmalarda ana fikir olarak kabul edilen varlık merkezli bir yaklaşım benimseme bakımından devamlılık fikri (eleştirel olsa bile halef-selef ilişkisi) tümüyle reddedilerek ontolojinin/metafizik/ilik felsefenin tümüyle Aristoteles'in dehasının bir ürünü olduğu örtük olarak kabul edilmiştir. Okul, Aristoteles'in bu yaklaşımına

⁶⁵ Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004, s. 226-7, 365-6

eleştirel bir gözle bakmış olsa bile Aristoteles'in, hocasından kendi felsefi yaklaşımını miras almamış olduğu iddiası Aristoteles'in özgünlüğünün de kanıtıdır.

Bunun yanı sıra Cohen ve Natorp'un, Platon ve Kant arasında felsefi yaklaşım bakımından kurmuş oldukları bağın geçerliliği tümüyle ayrı bir konu olmakla beraber, Platon ve Kant'ın, eleştirel yaklaşım ve idealizm bağlamında ortak bir tabanda birleştirilebileceği diğer bir ifade ile her iki filozofun da aynı felsefi gelenek içine yerleştirilebileceği iddiası ve klasik yaklaşımların aksine halef-selef ilişkisini Platon-Aristoteles üzerinden değil Platon-Kant üzerinden (aralarında iki bin yılı aşkın bir zaman dilimi olsa bile) kurmuş olmaları felsefe tarihçiliği açısından tümüyle özgün bir noktada durduklarını kanıtlar niteliktedir. Bu bağlamda son olarak şu notun ve önerinin de eklenmesi yerinde olacaktır ki Okul'un ve özellikle Natorp'un Platon yorumunun, ilk etapta oldukça 'anakronik' olarak görülebilecek olsa bile Natorp'un Platon'un idealer teorisine dair görüşlerini kaleme aldığı "Platon'un İdealar Teorisi: İdealizme Giriş" adlı kapsamlı eserinde ortaya koyduğu deliller (burada kısmen değinilebilen), Natorp'un yorumlarının 'anakronizm' tehlikesinden oldukça uzak bir şekilde Platon'un düşüncelerinin eleştirel felsefe merkezli bir okumasının mümkün olabileceği gerçeğini gözler önüne serdiği söylenebilir. Bu sebeple Natorp'un bu eseri gerek felsefe tarihçiliği gerekse Platon, Aristoteles ve Kant felsefeleri ile ilgili ileri araştırmalar için dikkate alınması gereken bir eser olarak görülmelidir.

KAYNAKÇA

- Arslan, Ahmet, *İlkçağ Felsefe Tarihi 3: Aristoteles*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul, 2007.
- Cushing, James T., *Fizikte Felsefi Kavramlar 1* (Çev.: B. Özgür Sarıoğlu), Sabancı Üniversitesi: İstanbul, 2010.
- Çotuksöken, Betül, *Ortaçağ Yazıları*, Notos Kitap Yayınevi; İstanbul, 2011.
- F. Copleston, Frederick, *Felsefe Tarihi Yunanistan ve Roma 1C: Aristoteles*, İdea Yayınevi: İstanbul, 2013.
- Friedman, Michael, *Kant ve Kesin Bilimler* (Çev.: Sibel Şan Öget), Alfa Basım Yayım: İstanbul, 2015.
- Kant, I., *Arı Usun Eleştirisi* (Çev.: Aziz Yardımlı), İdea Yayınevi: İstanbul, 2008.
- Kim, Alan (ed.), *Brill's Companion to German Platonism*, Brill: Boston, 2019.
- Kim, Alan, *Plato in Germany (Natorp-Kant-Heidegger)*, Academia Verlag: Germany, 2010.
- Laks, Andre, *Plato Between Cohen and Natorp* (Trans. Alan Kim), (Natorp, Paul; Plato's Theory of Ideas Postscript), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2003.
- Mormann, Thomas, Katz, Mikhail, *Infinitesimals as an Issue of Neo-Kantian Philosophy of Science*, The Journal of the International Society for the History of Philosophy of Science, Vol. 3, No. 2 (Fall), pp. 236-280: 2013.
- Natorp, Paul, *Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism* (Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag, Sankt Augustin: Germany, 2004.
- Politis, Vasilis, *An Introduction to Paul Natorp's Plato's Theory of Ideas* (Natorp, Paul; Plato's Theory of Ideas An Introduction to Idealism Ed. & Trans. Vasilis Politis), Academia Verlag; Sankt Augustin: Germany, 2004.
- Politis, Vasilis, *Anti-Realist Interpretations of Plato: Paul Natorp*, International Journal of Philosophical Studies Vol.9(1):47-61: 2001.
- Ross, David, *Aristoteles* (Çev.: Ahmet Arslan, İhsan Oktay Anar, Özcan (Yalçın) Kavasoglu, Zerrin Kurtoğlu), Kabalıcı Yayınevi: İstanbul, 2002.
- Rudolf, A. Makkreel (Editor); Sebastian, Luft (Editor), *Neo-Kantianism in Contemporary Philosophy*; Indiana University Press: Indiana, 2009.
- Staiti, Andrea (ed.); Warren, Nicolas de (ed.), *New approaches to Neo-Kantianism*, Cambridge University Press: London, 2015.
- Stewart, A.J., *Plato's Doctrine of Ideas*, Publisher to The University of Oxford: London, 1909.
- Tepe, Harun, *Varlık ve Bilgi Ontolojik Yaklaşımla Felsefe Yapmak*, Türkiye Felsefe Kurumu: Ankara, 2017.

İnternet Kaynakları

- Heis, Jeremy; *Neo-Kantianism* <https://plato.stanford.edu/entries/neo-kantianism/index.html> erişim tarihi: 21.02.2021